

Stevo Popović

Zašto smo u početku ustanka saradivali sa četnicima

Na sastanku partijskih rukovodilaca tri sreza sjeveroistočne Bosne — bijeljinskog, tuzlanskog i brčanskog, koji je krajem jula mjeseca 1941. godine održan u Bogutovu Selu na Majevidi, donesena je odluka o dizanju narodnog ustanka. Istovremeno je formiran i ustanički štab za pomenuto područje i određen datum kada, u čitavom kraju, treba da počnu prve akcije.

Upravo u skladu s tim odlukama, noću između 10. i 11. avgusta iste godine, uslijedile su i prve, diverzantske, akcije: isječene su telefonske veze na linijama Bijeljina — Brčko, Brčko — Lopare, Brčko — Orašje i Lopare — Tuzla i oštećen most na rječici Šibošnici kod Čelića.

A onda je, ubrzo nakon toga, došlo i do prvih oružanih borbi. Naime, već 14. avgusta, jedna grupa majevidskih ustanika, koju je predvodio predratni komunist Milak Tešić iz Jablanice, presrela je dvojicu žandarma NDH u selu Vakufu i pobila ih, a slijedećeg dana, 15. avgusta, iz Čelića je krenulo oko šezdeset ustaša i domobrana — htjeli su da pronađu nestale žandarme — i, u Mačkovcu, naišli na partizane. Tako je došlo i do prvog, ozbiljnijeg, sukoba između okupatorsko-kvislinških snaga i majevidskih partizana, u kome je pala i prva ustanička žrtva na Majevidi: borac — komunist Savo Savić i Mačkovca.*) U međuvremenu su i semberski partizani, predvođeni Fadilom Špancem i ostalim bijeljinskim komunistima, razoružali jednu stražu financa na putu Bijeljina — Bosanska Rača i izveli još nekoliko manjih diverzantskih akcija**)

Ukratko rečeno, ustanak je već bio počeo. Mada u početku slabe i malobrojne, partizanske grupe i grupice su, iz dana u dan, bivale sve jače i brojnije. U narodu se budila vjera u njegove vlastite snage.

*)Vidi: Arhiv SKBiH, tom III, knjiga 1, strana 78

**) Zbornik, tom IV, knjiga 1, dokumenat broj 261

I upravo u takvim prilikama, krajem avgusta 1941. godine, na Majeveci se pojavljuje i nekih desetak u brade zaraslih ljudi sa četničkim kokardama na šubarama i redenicama preko ramena. Bili su to Ljubo Petrović i Aco Medunić, privatni namještenici iz Brčkog, inače rezervni oficiri, sa još nekolicinom četnika iz Srbije. Još istoga dana — da li zbog toga što su se oko nečega posvađali, ili ko zna zašto — ovi tobožnji Srbijanci su se vratili odakle su i došli, a Petrović i Medunić su ostali na Majeveci, odnosno kod kuće Blagoja Kerovića u Tobutu.

Budući da su se pojavili nekako nametljivo, bučno — usput su, i to po danu, presjekli telefonsku vezu između Priboja i Lopara — dolazak ove dvojice ljudi je izazvao radoznalost kod partijskih aktivista i rukovodilaca ustanka na Majeveci, pa je sa njima, još istog dana, uhvaćena veza i ugovoren sastanak.

U to vrijeme, razumije se, na Majeveci još niko ni pojma nije imao o Draži Mihailoviću i njegovoj organizaciji, niti je mogao pretpostavljati kakav je krajnji cilj i kakve su namjere ove dvojice četničkih emisara, pa su i njihovi postupci i izjave, u tom trenutku, sasvim drukčije tumačeni nego što se sada mogu tumačiti.

Naime, prilikom prvog susreta sa predstavnicima štaba majevečkih partizana, Petrović i Medunić su izrazili svoju solidarnost i spremnost da se pridruže ustanicima; slagali su se i s time da i među Muslimanima i Hrvatima ima poštenih ljudi i iskrenih patriota i, pritom, kao primjer isticali Hasu Burića i Ivicu Đermanovića, dvojicu starih komunista iz Brčkog, koje su oni i lično poznavali, ali im se nije sviđalo — kako su govorili — što komunisti u cjelini mnogo drže do »Turaka« i »Šokaca«, što im i suviše vjeruju, mada vide šta oni sada od Srba rade.*)

Međutim, Nezavisna Država Hrvatska je već bila formirana pa su Srbi, Jevreji i Cigani, odista bili van zakona. Otrovnno sjeme šovinizma, posijano još mnogo ranije, klijalalo je na sve strane, pa i u nekim muslimanskim selima na Majeveci, i nije bilo dana a da u nekom od susjednih srpskih sela ne izbiju požari ili ne zaštekću mitraljezi. Njemački okupatori su se uveliko služili starim, oprobanim, osvajačkim pravilom: zavadi pa vladaj. Veoma teške posljedice su bile na vidiku pa je o tome, o tim stravičnim zbivanjima, bilo dosta govora i na majskom savjetovanju KPJ u Zagrebu.

»U Bosni harače takozvane hrvatske ustaše — pisalo je, pored ostalog, u zaključcima toga savjetovanja. — U toj pokrajini oni su zaveli pravu strahovladu. Možda nigdje nije tako razularena hajka protiv Srba kao u Bosni. Frankovci huškaju muslimane i Hrvate na Srbe, raspiruje se nacionalna mržnja, koja će imati teških posljedica za narode u Bosni ako se tome ne stane na put. Suzbijanje sijnja te mržnje, raskrinkavanje frankovačkih izdajnika pred narodima Bosne, borba protiv uzurpatora i okupatora u Bosni, borba za bratstvo naroda — to je sada najpreči zadatak komunista u Bosni.**)

U međuvremenu su, prožeta istim sadržajem, izašla i dva proglašenja Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu: jedan u junu, a drugi u avgustu, u kojima se pored ostalog kaže: »Radnici, seljaci i građani Bosne i Hercegovine! Komunistička partija Jugoslavije poziva sve vas da se ujedinite, bez obzira na vjeru i na-

*) Vidi od istog autora: »Majevečki partizani«, knjiga I, strana 106 — 109.

***) Zbornik, tom II, knjiga 2, dokumenat broj 1.

dine, na Majeveci se po-
u kokardama na šubara-
i Aco Medunić, privatni
činom četnika iz Srbije.
svađali, ili ko zna zašto
Petrović i Medunić su os-
utu.

uspust su, i to po danu,
zak ove dvojice ljudi je
na ustanka na Majeveci,
stanak.

ojma nije imao o Draži
avljati kakav je krajnji
u i njihovi postupci i iz-
se sada mogu tumačiti.

pa majevečkih partizana,
st da se pridruže ustani-
tima ima poštenih ljudi
ića i Ivicu Đermanovića,
poznawali, ali im se nije
drže do »Turaka« i »Šo-
ba rade.*)

mirana pa su Srbi, Jev-
ma, posijano još mnogo
m selima na Majeveci, i
biju požari ili ne zaštek-
rim, oprobanim, osvajač-
u bile na vidiku pa je o
a majskom savjetovanju

je, pored ostalog, u za-
aveli pravu strahovladu.
u Bosni. Frankovci huš-
a mržnja, koja će imati
na put. Suzbijanje sija-
narodima Bosne, borba
tvo naroda — to je sada

i dva proglasa Pokrajini-
a drugi u avgustu, u ko-
ne i Hercegovine! Komu-
bez obzira na vjeru i na-

s — 109.

rodnost, bez obzira na razna politička ubeđenja, i da jedinstvenom borbom protje-
rate omražene okupatore iz svoje zemlje. . .«*)

Dakle, direktiva Partije je bila: okupljanje svih narodnih snaga u borbu pro-
tiv okupatora bez obzira na vjersku, nacionalnu i političku pripadnost, pa su i par-
tijski aktivisti na Majeveci, prilikom susreta sa Petrovićem i Medunićem, prven-
stveno na to računali.

Možda će neko reći: čemu tolika priča o toj dvojici nepoznatih i sasvim bez-
značajnih ljudi? Da. Tačno je to da Petrović i Medunić, sami po sebi, nisu zasluživali
nikakvu posebnu pažnju, ali oni su se, odmah po dolasku na Majevecu, prvo pove-
zali sa Kerovićima i Marićima u Tobutu, dvjema veoma jakim i uticajnim famili-
jama, poznatim, pored ostalog, i po svojim vezama sa srpskim nacionalnim pokre-
tom i sarajevskim atentatom 1914. godine, i bila je realna pretpostavka da će se,
ne toliko oko ove dvojice došljaka, koliko oko njihovih domaćina, Kerovića i Ma-
rića, početi da okupljaju pristalice. Ako niko drugi, a ono njihovi mnogobrojni ro-
đaci, prijatelji, kumovi, poznanici. . .

U stvari, kako se to ubrzo pokazalo, Petrović i Medunić su bili samo kao ne-
ka vrsta prethodnice, jer svega nekoliko dana kasnije — opet iz Srbije, i opet na
istu adresu: Kerovića kući u Tobut — stiže još jedan oficir bivše jugoslovenske
vojske i to aktivni u uniformi i sa epoletama. Bio je to kapetan Risto Čuković, čov-
jek koga, doduše, niko ranije nije ni čuo ni vidio na Majeveci, ali koji je, eto, kao
»istinski rodoljub«, »patriota«, uz to još i oficir, stručnjak, došao da
pomogne ustanak na Majeveci. I to ne sam . . . Sa njim je došlo još nekih četrde-
setak dobro naoružanih, ali takođe nepoznatih ljudi, uglavnom bivših podoficira i
žandarma — dakle opet ljudi od »vojničkog zanata«.

Tačno je to da je veliki broj ustanika, pogotovu onih čija je klasna svijest
još otprije bila razvijena, poprijeko gledao na kokarde i epolette — to ih je pod-
sjećalo na prijašnje bespravljive i ponižavanja — ali je bilo i takvih, prvenstveno
starijih ljudi, koji su sasvim drukčije rasuđivali, kojima je to čak i imponovalo.
No, bilo sa ovakvim ili onakvim pogledima i shvatanjima, ljudi su svakodnevno
pristizali u odred; okupljala se jedna šarolika vojska, kako po odjeći i naoružanju,
tako i po političkoj svijesti i opredjeljenjima, ali vojska koja je već mogla, i htje-
la, da se odupre ustaškim nasiljima. Dešavalo se u stvari nešto čemu partijski ak-
tivist sa Majevice, s obzirom na već pomenute direktive CK KPJ, nisu mogli a ni
htjeli da se suprotstave. Naprotiv, prihvatili su saradnju sa četnicima i, šta više,
formirali i neku vrstu zajedničkog operativnog štaba u koji su ušli: ispred parti-
zana sekretar Okružnog komiteta KPJ za Majevecu i Semberiju Jusuf Jakupović
Mrki, a ispred četnika njihov najstariji oficir kapetan Risto Čuković.

Mada je u to vrijeme brojala svega nešto oko 120 naoružanih ljudi, ova mje-
šovita i na prvi pogled čudna ustanička grupa je, iz dana u dan, zadavala sve veće
brige vlastima NDH, pogotovu kotarskim predstojnicima u Tuzli, Bijeljini i Brč-
kom. Karakteristično je, na primjer, za te prilike »dnevno izvješće Ministarstva

*) »Arhiv SKBiH«, tom III, knjiga 1, strana 36.

hrvatskog domobranstva — situacija od 27/28. avgusta 1941. godine«, u kome se, pored ostalog, kaže:

»Službujući činovnik na Velikoj Župi Posavje g. Mirković javlja u 8 sati sljedeće:

Prije pola sata javio se na brzoglas kotarski predstojnik u Brčkom i zamolio me da javim Ministarstvu unutrašnjih poslova da je u selu Lopare i Čelić izbila pobuna.

Porušili su sve mostove, tako da kotar Brčko nema nikakve veze sa tim mjestima.

Prijeti opasnost da će se pobuna proširiti i preko rijeke Save.

Kotarski predstojnik moli najhitniju pomoć i to u vojsci, koja će biti naoružana strojnim puškama. Ne stigne li pomoć onda je svaki dalji rad u kotaru nemoguć.«*)

Kotarski predstojnik u Brčkom, zloglasni Montani je, prestrašen, očigledno istrčavao ispred događaja. Jer krupnije ustaničke akcije na organe kvislinško-okupatorske vlasti ili ustaško-domobranska uporišta još nisu bile ni počele.

Prva takva akcija je, u stvari, izvedena tek 28. avgusta. Naime, te noći semberska partizanska grupa, koju je vodio Fadil Jahić Španac, napala je žandarmerijsku kasarnu u Dragaljevcu.***) Napad, doduše, nije u potpunosti uspio, ali je kod ustaških vlasti u Bijeljini i Brčkom, izazvao još veći strah i pometnju. Pa i majevička ustanička grupa (partizani i četnici zajedno) tek je u septembru mjesecu počela sa takvim akcijama: 3. septembra je napala ustaše u Sniježnici kod Teočaka, a 8. septembra zauzela opštinsku upravu i žandarmerijsku kasarnu u Loparama,***) tako da je jedna od glavnih saobraćajnica između tuzlanskog industrijskog bazena i posavske žitince potpuno bila prekinuta.

Naravno da ni njemačke okupacione vlasti na ovo što se događalo na Majevici i u Semberiji, za njih tako osjetljivom području, nisu gledale ravnodušno. I, došlo je do ofanzive . . . Naime, već 11. septembra 1941. godine, jake ustaško-domobranske snage su se pojavile iz pravca Tuzle, Bijeljine i Brčkog, pa su se i slabo uvježbani i neiskusni majevički ustanici, još istoga dana, našli oči u oči sa regularnom i dobro opremljenom neprijateljskom vojskom. Kapetan Čuković je imao priliku da, sad ili nikad, pokaže svoje vojničko znanje i iskustvo. Ali, ništa od toga nije bilo.

Borba nije dugo potrajala. Nakon kraćeg i slabo organizovanog otpora majevička ustanička grupa je morala da se povuče u šume Međednika, pa je i neprijatelju pošlo za rukom da ponovo ovlada prostorom koji su dotad kontrolisali ustanici. Pošlo mu je za rukom da potpali nove požare i poćini mnoge druge zloćine u

*) Dokument u arhivu Muzeja revolucije u Sarajevu, fascikl UNS, bb

***) »Zbornik«, tom IV, knjiga 1, dokument broj 308

*****) »Arhiv SK BiH«, tom III, knjiga 1, strana 79 — 80.

Vukosavcima, Tobutu, Loparama i mnogim drugim selima ispod planine, ali mu nije pošlo za rukom da ustaničke snage sasvim potisne sa Majevice.

No, ono što nisu mogli da učine Pavelićevi »časnici« i »dočasnici«, učinio je kapetan Risto Čuković sa svojim pomoćnicima.

Naime, uprkos svim početničkim slabostima i neiskustvu, glavnina odreda je, nešto oko 80 boraca, uspjela da se organizovano povuče na Međednik i bila je u stanju da, čim se ukaže prilika, ponovo krene u akciju. A ta prilika se, zbilja, veoma brzo ukazala. Zapravo već 15. septembra, očigledno gonjena potrebom da gasi požar ustanka negdje na drugoj strani, neprijateljska vojska se hitno povukla sa Majevice. U čitavoj ranijoj loparskoj opštini je zavladao nekakva praznina, bezvlašće. Čak su i Lopare ostale prazne, ni tu nije bilo ni jednog neprijateljskog vojnika.

Međutim, Čukoviću očigledno nije bilo do ratovanja. Doduše, on je zajedno sa Petrovićem i Medunićem i ranije sijao sjeme razdora i smutnje među ustanicima, ali je to činio ispotaje, obazrivo, govoreći kako su komunisti i suviše rano »zakovali« i kako njihovo »domunđavanje« sa »Turcima« i »Šokcima« ničemu dobrom ne vodi, a tek sada po dolasku na Međednik sasvim je otkrio karte. Sasvim otvoreno je počeo da agituje među borcima i poziva ih da pođu s njime u Srbiju, ističući pritom kako Nijemci raspolazu sa neviđenom ratnom silom, pogotovo tehnikom, da se »šukav sa rogamim ne može bosti«, te da, prema tome, o ne kakvom nastavljanju ustaničkih akcija na Majeveci ne može biti ni govora.

Nažalost, dok je ovo Čuković govorio, u selima ispod planine su se još uvijek dimili požari. Ljudi su bili demoralisani, prestrašeni. . . I kad je on krenuo, za njim se osuo bezmalo čitav odred. Na Međedniku je ostalo svega dvadesetak naoružanih ljudi, uglavnom komunista.

Tako je na Majeveci i u Semberiji, polovinom septembra, zavladao izvjesno zatišje. Jer i glavnina semberskih partizana je, pod pritiskom daleko jačeg neprijatelja, još 1. septembra morala da pređe preko Drine u Mačvu, tako da je u trouglu između planine Majevice i rijeka Save i Drine, pored ovih dvadesetak boraca u Međedniku, ostala još samo jedna manja partizanska grupa koja je u to vrijeme dejstvovala u blizini Brčkog.

No zastava ustanka je ipak bila sačuvana pa je i ugled i autoritet komunista u očima naroda još više porastao. U Međednik su pristizali novi borci, tako da ih je, već nekoliko dana kasnije, bilo duplo više; brčanska partizanska grupa je, nekako u isto to vrijeme izvela jednu od svojih najuspješnijih akcija — nedaleko od Brezova Polja je napravila zasjedu jednoj ustaškoj koloni i, pored ostalog, zaplijenila 13 pušaka i jedan teški mitraljez,*) U Semberiji su se takođe sređivale prilike.**)

U to je na Majevicu, negdje krajem septembra — zajedno sa Jusufom Jakupovićem-Mrkim, koji se u toku ofanzive sa još nekolicinom drugova prebacio na

*) »Istočna Bosna u NOB«, knjiga 1, strana 204.

**) Vidi: Slavko Mićanović, »S Majevice i Semberije«, izdaje »Veselin Masleša« Sarajevo 1961.

Birač — stigao i Ivan Marković-Irac. Sa njim su stigli i Franjo Herljević, Srbo Gligorević i Krsto Bjeletić Krcun, kao i još nekih petnaestak boraca, Majevičana.

Svega tri ili četiri dana kasnije na jednoj od šumovitih kosa na sjevernim obroncima Majevice održan je zbor majevičko-semberskih partizana i izvršeno formiranje Prvog majevičkog NOP odreda, obavljena je zakletva boraca i saopštena odluka Oblasnog štaba, kojom se Ivan Marković Irac postavlja za komandanta, a Fadil Jahić Španac za političkog komesara Odreda.

U početku Odred je vodio samo manje, u glavnom odbrambene borbe, ali je, već u drugoj polovini oktobra, izveo nekoliko zamašnijih akcija: razbijena je jedna ustaška kolona na cesti Brčko - Lapare, izvršen prepad na Brezovo Polje*) i zauzeta žandarmerijska kasarna u Šibošnici. U to je iz Srbije preko Birča stigla i Semberska partizanska četa pa je odmah, od te i Brčanske čete, formiran Bijeljinsko-brčanski bataljon. Ukratko rečeno, Odred se sve više organizaciono sređivao i brojčano jačao, tako da je u svom sastavu početkom novembra imao nešto oko dvije stotine boraca.**)

No, nekako u isto vrijeme na Majeveci se opet počele pojavljivati četnički oficiri. Prvi odnekle iskrsnu kapetan Stevo Damjanović Leka, zatim ponovo Ljubo Petrović i Aco Medunić, a nešto kasnije i kapetan Rado Tomićević. Oni odmah počele da pozivaju Srbe »na okup« da formiraju svoje »čete« i »bataljone« i da - kako su govorili - čekaju pomoć iz Srbije. I bivši žandarmerijski narednik Đuro Bižić iz Ugljevika je, takođe, okupljao nekakvu svoju četničku družinu. Bilo je to u vrijeme najbestijalnijih ustaških nasilja, pokolja i paljevina, tako da se parola »odbrane srpstva«, koju su oni tada isticali, i te kako lijepila za srca izvjesnog dijela zaostalih i nedovoljno obaviještenih Srba, seljaka ispod Majevice.

Međutim, činjenica je da je ogroman broj ljudi, čak i onih koji su nosili karte na kapama, sve jasnije uviđao o čemu se radi: da se sva ta zlodjela, svi ti pokolji i paljevine čine uz blagoslav njemačkog okupatora, da to nije ništa drugo do rezultat jedne unaprijed smišljene politike, pa je u zajedničkoj borbi i otporu takvoj politici, i jedino u tome, vidio zalog svog opstanka i svoje budućnosti. Te činjenice su, kao što nam je poznato, privlačile pažnju i učesnika na istorijskom savjetovanju, vojnih i političkih rukovodilica NOP u Stolicama kod Krupnja, pa je na kraju toga savjetovanja, pored čitavog niza drugih i veoma značajnih odluka, riješeno i »da se izvrše svi pokušaji da se na bilo koji način dođe do sporazuma s Dražom Mihailovićem za zajedničku borbu.«***) Svaki trenutak je bio dragocijen, jer ni okupator nije mirovao, pa je na inicijativu GŠ NOP odreda BiH svega nekoliko dana kasnije, 1. oktobra 1941. godine, došlo i do poznatog dogovora u Drinjači, odnosno do potpisivanja sporazuma o saradnji partizana i četnika u istočnoj Bosni.

U to vrijeme na Majevicu je, odnekle sa južne i jugoistočne strane dopirao potmul tiutanj topova. Ustanak na Ozrenu, Birču i Romaniji je sve više uzimao maha. U sklopu jednog svog šireg operacionog plana GŠ NOP odreda BiH je imao namjeru da, pored ostalog, zauzme i Zvornik, pa je i Majevičkom NOP odredom stav-

*) »Zbornik«, tom IV, knjiga 2, dokument broj 122.

***) »Oslobodilački rat« knjiga 1, strana 149.

***) Tito: Referat na petom kongresu KPJ, izdaje »Kultura« Beograd 1948, strana 79.

Herljević, Srbo Gli-
boraca, Majevičana.

h kosa na sjevernim
rtizana i izvršeno for-
a boraca i saopštena
ija za komandanta, a

rambene borbe, ali je,
ija: razbijena je jedna
ezovo Polje*) i zauzeta
Birča stigla i Sember-
ormiran Bijeljinsko-br-
aciono sređivao i broj-
a imao nešto oko dvi-

pojavitvati četnički o-
atim ponovo Ljubo Pet-
čević. Oni odmah počē-
bataljone « i da - ka-
jski narednik Đuro Bi-
u družinu. Bilo je to u
a, tako da se parola
o lijepila za srca izvjes-
a ispod Majevice.

i onih koji su nosili ko-
e sva ta zlodjela, svi ti
da to nije ništa drugo
edničkoj borbi i otporu
i svoje budućnosti. Te
učesnika na istorijskom
icama kod Krupnja, pa
eoma značajnih odluka,
in dođe do sporazuma s
utak je bio dragocijen, jer
reda BiH svega nekoliko
dogovora u Drinjači, od-
etnika u istočnoj Bosni.
goistočne strane dopirao
ji je sve više uzimao ma-
NOP odreda BiH je imao
vičkom NOP odredu stav-

ljeno u zadatak da u tome sadejstvuje: da stalno vrši pritisak i, po mogućnosti, drži pod svojom kontrolom put Bijeljina - Zvornik i Zvornik - Tuzla.

Međutim, odvajanje snaga za izvršenje toga ili nekih drugih sličnih zadataka ometali su stalni ispadi ustaša iz Koraja, Čelića i Teočaka, u čemu se posebno isticao po zlu čuveni ustaški tabornik Burho Begić iz Koraja. Okupivši oko sebe izvjestan broj kojekakvog, pljačkom i zločinima već ostrvljenog i dobro naoružanog ološa, Burho je i dalje nastavljaio da vrši masovne pokolje po okolnim srpskim selima. Ljudi su prosto bogoradili i tražili zaštitu, pogotovu goloruki i bespomoćni stanovnici Tutnjeva, Puškovca, Bobetina Brda, Mrtvice i još nekih srpskih sela oko Koraja koji su i dotad već mnogo zla bili pretrpjeli i mjesecima drhtali nad svojim životima i imovinom.**) Sve su to bili razlozi koji su tjerali štab Prvog majevičkog NOP odreda da, i to što prije, izvrši napad na neprijateljsko uporište u Koraju.

Ali taj zadatak — sam sa svojih svega dvije stotine boraca — Odred nije bio u stanju da izvrši, jer se tih dana u Koraju, pored Burhinih ustaša, nalazila i čitava 3. bojna 6. domobranske pukovnije.***) Preostajala je, prema tome, još samo jedna mogućnost, a to je: da se napad na Koraj izvrši zajedno sa majevičkim četnicima, koji su polovinom novembra raspomagali sa nekih 150 pušaka, i to tim prije što je to i narod priželjkivao i što se i među četnicima nalazilo dosta ljudi koji su istinski željeli da se angažuju u borbi protiv okupatora i njegovih pomagača. Pošto je to bilo sasvim u skladu sa ranijim direktivama CK KPJ, štab Prvog majevičkog NOP odreda nije imao nikakvog razloga da tu mogućnost ne iskoristi.

U to vrijeme se na Majevici, zbog slabih i neredovnih veza sa višim rukovodstvima NOP, još ništa pouzdano nije znalo o prilikama u Srbiji. Istina, znalo se nešto o sukobu sa Dražinim četnicima oko Čačka, znalo se i to da je taj sukob na sastanku predstavnika Vrhovnog štaba NOP odreda Jugoslavije i četničke komande koji je održan 27. oktobra u Brajićima kod Gornjeg Milanovca nekako prevaziđen i da je ponovo uspostavljena saradnja,***) ali se nije znalo da je tek nedavno, bolje reći 16. novembra, održana konferencija u Vlasenici i da je, na toj konferenciji, raskinut sporazum što su ga 1. oktobra potpisali predstavnici GŠ NOP odreda BiH i komande bosanskih četnika u Drinjači. Tada se to iz razloga koji su naprijed navedeni nije znalo niti se moglo znati, ali danas se zna da raskid sa Dangićem i ostalim provokatorima i saboterima NOP u Vlasenici nije značio i raskid sa istinskim patriotima i saveznicima u toj borbi, pa makar oni trenutno i kokarde nosili. Svega nekoliko dana kasnije—negdje oko 20. novembra—GŠ NOP odreda BiH uputio je » otvoreno pismo svim poštenim i rodoljubivim četnicima Bosne i Hercegovine« u kome se govori o petokolonaškoj ulozi njihovog komandanta majora Dangića a zatim kaže:

» . . . Sve poštene i rodoljubive četnike smatramo svojom braćom po borbi, s njima zajedno borićemo se protiv okupatora i njegovih sluga do posljednjeg daha.«****)

*) Vidi od istog autora: »Majevički partizani«, knjiga 1, strana 165 — 181.

**) »Oslobodilački rat«, knjiga 1, strana 149.

***) »Zbornik«, tom 1, dokument broj 70.

****) »Arhiv SK BH«, tom III, knjiga 1, strana 126.

Dakle, pridržavajući se i dalje te osnovne linije narodnooslobodilačkog pokreta - linije okupljanja svih poštenih i iskrenih rodoljuba u borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika - štab Majevičkog NOP odreda je odlučio da predstojeći napad na neprijateljsko uporište u Koraju, naravno ukoliko oni na to pristanu, izvrši u saradnji sa majevičkim četnicima, pa je upravo sa tim ciljem i namjerama za dan 23. novembra 1941. godine sazvaio zajedničku konferenciju kod Gajića kuće u Vu-kosavcima.

Pomenutoj konferenciji, koja je istog dana održana, su ispred štaba Majevičkog NOP odreda prisustvovali Ivan Marković-Irac, Fadil Jahić-Španac i Stevo Popović, a ispred četnika kapetan Stevo Damjanović-Leka, kapetan Rado Tomičević, Đuro Bižić i Radivoje Kerović. Osim ovih zvaničnih predstavnika konferenciji je prisustvovao i izvjestan broj uglednih ljudi, seljaka iz okoline.

Prvi je uzeo riječ Ivan Marković-Irac i predložio samo jednu tačku dnevnog reda: zajednički napad na neprijateljsko uporište u Koraju. No, pri tom je Irac postavio i određene uslove, a to su: da se prilikom upada u selo spriječi svaka pljačka i nasilje, da se prema ustašama postupi nemilosrdno, ali da se goloruko stanovništvo, naročito žene i djeca, ni u kom slučaju ne smiju dirati.

U početku, mada su izražavali spremnost da se angažuju u pomenutoj akciji, četnici nisu htjeli da prihvate nikakva ograničenja i uslove, ali su na kraju, pogotovu kad je Irca i njegova shvatanja podržala i većina prisutnih domaćina, ipak pristali i dali časnu riječ da će se pridržavati dogovora.

Planirani partizansko-četnički napad na Koraj je uslijedio svega dva dana kasnije, to jest 25. novembra. Neprijatelj je dosta brzo savladan*); a onda se desilo nešto što štab Majevičkog NOP odreda—pouzdavši se u svečano data obećanja četničkih starješina—uopšte nije pretpostavljao da će se desiti. Desilo se naime to da su četnici upavši u selo počeli odreda da pale i ubijaju. Nastupio je haos koji je teško bilo obuzdati i u kome je za vrlo kratko vrijeme pao veliki broj i sasvim ne-dužnih ljudi, među kojima čak i jedan član KPJ i jedan skojevac: Mujaga Mazlić i Šahbaz Mehikić.

Kad je riječ o tim tragičnim zbivanjima u Koraju i oko Koraja, neće biti na odmet ako pomenemo i proglas štaba Majevičkog NOP odreda muslimanima sjeveroistočne Bosne koji je izašao nekako u isto vrijeme i koji su potpisali Fadil Jahić-Španac, Ivan Marković-Irac, Cvijetin Mijatović i Ahmet Kobić. U tom proglasu su se, na prvom mjestu, podsjećaju Muslimani Gornje Tuzle, Čelića, Koraja, Brezovog Polja i ostalih muslimanskih naselja ispod Majevice da je »borba koju vode narodnooslobodilački partizanski odredi« u isto vrijeme »i njihova borba« te da se, zbog toga, pričuavaju kojekakvih provokatora i narodnih izdajnika, okupatorskih slugu, a zatim kaže:

»...Muratbeg Pašić i ostali zlikovci krivi su za svo zlo koje je zadesilo i Srbe i Muslimane u ovim krajevima. Oni su krivi i zato što su pale nevine žrtve pri

*) Prema kazivanjima Fadila Mehikića, 3. domobranska bojna je nešto ranije napustila Koraj, tako da su se u selu prilikom partizansko-četničkog napada nalazile samo Burkine ustaše.

rodnooslobodilačkog pok-
u borbi protiv okupatora
dlačio da predstojeći na-
oni na to pristanu, izvrši
iljem i namjerama za dan
u kod Gajića kuće u Vu-

na, su ispred štaba Maje-
radil Jahić-Španac i Stevo
ka, kapetan Rado Tomi-
ih predstavnika konferen-
iz okoline.

amo jednu tačku dnevnog
raju. No, pri tom je Irac
ada u selo spriječi svaka
srдно, ali da se goloruko
smiju dirati.

gažuju u pomenutoj akci-
slove, ali su na kraju, po-
prisutnih domaćina, ipak

uslijedio svega dva dana
savladan*); a onda se desilo
svečano data obećanja čet-
i. Desilo se naime to da
Nastupio je haos koji je
ao veliki broj i sasvim ne-
skojevac: Mujaga Mazlić

i oko Koraja, neće biti na
odreda muslimanima sje-
koji su potpisali Fadil Ja-
et Kobić. U tom proglasu
Tuzle, Čelića, Koraja, Bre-
ce da je »borba koju vode
i njihova borba« te da se,
h izdajnika, okupatorskih

o zlo koje je zadesilo i Sr-
o su pale nevine žrtve pri

je nešto ranije napustila Koraj,
Burkine ustaše.

napadu na Koraj, jer je Koraj baš zbog njih postao zloglasan. I pored toga što je Koraj bio zloglasan zbog zločina nad srpskim stanovništvom, mi partizani uložili smo sve sile da padne što manje nevinih žrtava, ukoliko je tih nevinih žrtava bilo, učinili su ih neodgovorni ljudi, razjareni i ozlojađeni klanjem svojih žena i djece koje je tih dana izvršila Burhina banda. Mi žalimo što su te žrtve pale, ali zato je glavni krivac Burho i njegovi razbojnici. Oni su ti koji su nekoliko dana pred napad na Koraj ubili 30 Srba, a u samom Tutnjevcu zaklali 20 ljudi, žena i djece. . .«*)

No, bez obzira na pomenuta shvatanja i komentare, štab Majevičkog NOP odreda je, još u toku smirivanja nereda u Koraju, bio duboko svjestan činjenice da saradnja sa četničkim oficirima, mada je parola okupljanja svih borbenih snaga i dalje bila aktuelna, ni do čega dobrog neće dovesti. Jasno mu je bilo da ovo što oni hoće i što već čine nije ništa drugo do ono što je i Burho činio. Očigledno je dakle bilo da s njima, i to što prije, treba rasčistiti odnose.

Veliku pomoć štabu Majevičkog NOP odreda je u prevazilaženju pomenutih dilema i raščišćavanju odnosa sa četnicima pružio Cvijetin Mijatović-Majo, koji je od strane GŠ NOP odreda BiH prvenstveno s tim zadatkom i poslat na Majevicu. Stigavši 1. decembra u Vukosavce, Cvijetin je odmah upoznao članove štaba Odreda i Okružnog komiteta KPJ s najnovijim događajima: saopštio im je da je GŠ NOP odreda BiH još 16. novembra na konferenciji u Vlasenici raskinuo sporazum sa Dangićem, da je Draža izvršio mučki napad na Užice i još neke druge, njima dotad nepoznate detalje, po čemu se, bez dvojbe, moglo zaključiti da ponašanje majevičkih četnika nije ni najmanje slučajno i nehотиčno, nego, šta više, dirigovano iz jednog centra.

Sve je ovo, dabome, trebalo objasniti narodu: trebalo ga je upozoriti čemu vodi ovakva četnička politika. U tom cilju, je negdje polovinom decembra, održana i jedna šira konferencija u selu Tobutu, kojoj su, pored dosta velikog broja mještana, prisustvovali i svi četnički komandanti kao i članovi štaba Majevičkog NOP odreda sa Cvijetinom Mijatovićem na čelu.

Međutim, kapetanu Leki, Bižiću, Keroviću i ostilim nije bilo mnogo stalo do naroda i njegovih želja i interesa. Oni su i dalje tjerali po svome: odnosi su se naglo zaoštravali, tako da se više nije postavljalo pitanje hoće li se sa njima postići nekakav sporazum o saradnji ili neće, nego kako da se osujete njihove provokacije i izbjegne bratoubilački rat.

*) »Arhiv SK BH«, tom III, knjiga 1, strana 140.